

TAJANSTVENA SLIKA

Na putu prema prodavnici baka kroz park kotrlja kolica. Čas iza bake, čas koji korak ispred, prema prodavnici putuje i bakino dete.

...Prolazi vreme. Prolazi vreme zemaljsko, otiču vremena kosmička...

Iz prodavnice vraća se baka. Sada u kotrljajućem kavezu golišavo dete liže sladoled. Pokazuje baki cincilincincin vozilo, pokazuje na ljude i veverice koje pretrčavaju travnjak fragmentarizovan slobodumnim stazama i bogazama.

Toma otpozdravlja detetu.

Pored njega miruje pismo adresirano ukrasnim slovima, dvostrukom kovertom osigurano, ono miruje na klupi. Nema vetra, nema goluba pismonoše, nema ni poštara da ga ponesu put poštanskog sandučeta.

Pisanje pisma podstakao je suset sa dugogodišnjom prijateljicom, velikom afričkom zmijom jarkocrvenih usana.

„Ti? Otkud ti?“

„Iz šume.“

„Ti... iz šume?“

„Srela si izgubljenog, smetenog... sasvim rastrojenog čoveka. Ako sam čovek? Srela si pravu priliku za kovčeg!“

„Kakav kovčeg, pobogu! Plastični? Limen? Drveni? Toliko bogat, zelen, lep, visok kao bor, a prosipa crnilo na moju kompletnu jutarnju toaletu. Zašto si izgubljen? Kako reče, rastrojen! Dobio si posao?“

Čovek uzdahnu.

„Daleko sam od posla. I... čini mi se kako dani, kako vreme prolazi, sve dalji.“

Spustio je pogled niz vijugavu lepotu prijateljice. Tamo nad sandalama, uočio novu nisku čegrtavih ogrlica.

„Primećuješ li koliko sam smršala? Gde si bio noćas?“

Promumlao je hladnu i neozvezdanu noćnu istinu. Za prijateljicine crvene usne, tužnu i pretužnu istinu.

Tako se nekako, približno, odvijao razgovor između Tome i njegove prijateljice. Posle razgovora seo je na klupu, napisao pismo i adresirao ga odgovarajućim visokim državnim instancama.

...Prolazi vreme. Nema vetra, nema poštara, nema ni goluba pismonoše...

Iz muzeja je izašao oznojen. Još više, psihički poljuljan. Umesto novca, za platno koje je doneo ponuđena je zamena, monumentalna Velaskezova slika. Da li se muzejski savet, stručni muzejski tim, šalio sa Tomom!

„Mi se ne šalimo“, uveravao ga je tim. „Takav je običaj. Umesto monete dajemo protivrednu sliku, ili skulpturu, nudimo i dela primenjenih umetnosti, šivaće, pisaće mašine, stolove, krevete... šta izaberete.“

Vrednosti njegove slike odgovara monumentalni Velaskez.

Predočene činjenice nisu ga ubedile. Šta sa mastodontskim Velaskezom? Ruke su kratke za transport. Problem nije ni u transportu, već u kraju puta, smirenju slike na konačnom odredištu. Velika afrička zmija ne poseduje odgovarajuću vertikalnu, niti plafonsku veličinu. Pod? Nikako, pod! To bi već bio greh! Gaženje po velikanovom platnu, sablazan i greh. Isto važi i za krojačke majstorije koje bi platno pretvorile u diptih, triptih ili poliptih. Nije sumnjao u etiku esnafskih pravila, ali, jednostavno, takvu vrstu intervencija izjednačavao je sa grehom i sablazni.

Savio je svoje platno i vratio ga u torbu. Uljudno pozdravio muzejski savet, prstima zadobovao po Velaskezu i rekao: „Optimalno zategnuto platno“. „Zar sumnjate u muzej?“, graknuo je ceo savet, ceo stručni tim. „O, ne, nikako“, izjasnio se poraženi Toma. Samo, žao mu je što oni znaju šta će sa njegovom slikom, dok on zaista ne zna gde će njihov eksponat. Zamena mu nikako ne odgovara.

Predložili su galerije. Pred Tominim licem zalepršali su katalogi i adresari.

„Sve adrese su Vam ovde“, rekao je prvi dosavetnik Visokog državnog kustosa.

„Sve adrese su i ovde“, Toma je pokazao volumen svog adresara. „Ali kako stići do njih? Država je beskrajna, dani sparni i kratki, noći, gospodo, neupotrebljive“, vajkao se Toma.

Tim se složio. I pogledao u časovnike. Uslovni refleksi tima molili su kazaljke da što pre otkucaju kraj muzejskog radnog vremena.

Misli su pokušavale da načine razuman redosled postupaka. Neuspeh u muzeju vratio je zasad kovertu u torbu. U punoj raskoši svojih moći fiziologija je raskrilila dveri diktirajući zapis: hleb i jabuke iz torbe učiniće je lakšom, tebe Tomo, sposobnijim za nove neuspehe.

Pogledao je u vrhove krošanja. Nisu se njihali. Preko drevnog mosta žagorila je hodočasnička masa. Vodič je utišavao žagor. Toma shvati da hodočasnici netremice slušaju vodiča.

Vernici su se klanjali bronzanom ratniku i bršljanu koji je prekrrio zidove i crep iza ratnika. Figura je predstavljala bronzani podsetnik na vremena velikih komešanja u kojima su ljudi tražili, pronalazili, gubili i ponovo sticali sreću, nesreću, smirenje. Ratnikova kapa, prsluk i čarape, podsećali su na riblju krljušt, podsećali na veštinu Boga koju su sledili kovači i prelje. Tomine impresije potvrđivao je i vodič pričajući o velikim i malim božjim stvorenjima.

Fiziološki zapis se nastavljao: energija hleba i jabuka otvoriće mogućnost prodaje slike. Izbegni neverni Tomo, budi stamen kao ratnik, očekivane ponude, slika za sliku, krst za sliku, mini džamiju, ormar, kameru, izbegni Tomo jer si već sve to prošao. Odoli, čoveče! Dobro razmisli, pre nego što kažeš ne, o letovanju sa Venerom na njenom rodnom ostrvu. Ni časak ne razmišljaj ako ti ponude lečenje oronulog tela, rehabilitaciju psihe i povratak optimističkog duha i uobičajenog morala. Lečenje, prihvatiti! Da li je vreme da pođeš u novi sunovrat ili, posle svega što ti se dogodilo, u pobedu, iako izgleda neverovatno, šapatom se završavao zapis.

Otvorio je torbu. Sa slikom u visini grudi sišao je među hodočasnički vrtlog. Shvatio je da slika privlači pažnju. Nekolicina upita pridošlicu šta slika predstavlja i koliko košta.

„Dogovorićemo se. Cena je povoljna. Vrlo povoljna! Platno predstavlja život. Kad vaš vodič završi predavanje, dođite da pažljivo pogledate.“

Vodič je pozvao hodočasnike da uđu u zamak čiji su ulaz čuvali bronzani i bršljan. Žene prve zakoračiše u svetlost drevnog zdanja. Muškarci se okupiše oko ratnika. Hvatali su se koplja, premeravali dužinu mača, sečivo i rukohvat, diskutovali o funkcionalnosti štitnika, podsećali se razlike između bronzne i gvožđa.

„Vitez potiče iz gvozdenog doba?“

„Svakako. Hrišćanski ratnik.“

„Klizav je kao riba. Pancir zaista predstavlja vrhunski rad! Koliko je samo strpljenja tu utkano? I ljubavi devojačke, roditeljske, pretpostavljam?“

„Strpljenja i znanja.“

„Pogledaj listiće! Sijaju se kao krljušti na suncu. Ne nalazim bolje poređenje. Slične sam video u Palestini.“

Toma je slušao odlomke razgovora. Sa slikom raširenom na klupi predstavljao je upadljivu celinu.

Vodič priđe takvoj celini. Kao da se odmara od svoje blagoglagoljive profesije, odsutno je zurio u stilizovani rog klupe.

„Rad je unikat“, prozbori Toma.

Vodič ga pogleda.

„Kako ste?“

Toma se nasmeši. Pravo ljudsko, toplo pitanje.

„Odmaram se od poraza u muzeju. Uživao sam slušajući vaše predavanje o viteškim vremenima.“

Vodič upravi pogled na sliku.

„O kakvom je porazu reč?“

„Za mene velikom. Zamislite, muzej mi je u zamenu za ovu sliku ponudio Velaskeza.“

„Velaskeza?“, vodič se nagnu nad platno.

„Odbio sam! Šta da radim, recite mi, molim vas, sa Velaskezovom majstorijom većom i težom od kopljonosca o kome ste maločas znalački besedili?“

Tomina nevolja izazva burnu vodičevu reakciju.

„Šta da radite? Naravno, ništa! Hegelijanski i neohegelijanski, prosto, ništa! Mudro je što ste odbili nekorektnu ponudu. Odlično poznajem mehanizme, oh, te tanano razrađene mehanizme muzejskih pacova. Meni su, zamislite samo, za sliku nudili, izvinite, kad pričam o tome redovno me zaboli čir... koga, inače, nemam ni u naznakama, dakle, predložili remek-delo primenjene umetnosti kasnog klasicizma, Meduzinu glavu u obliku kućne fontane. Nisam izdržao! Održao sam im predavanje o gotskim lukovima, humanizmu, vizantijskom plavetnilu, renesansi i protorenesansi, svim Meduzinim glavama ranog, zrelog i umornog klasicizma, stigao čak do manihejske jeresi. Nabrojao sve kućne fontane i oterao ih u pakao! Dabogda goreli u apsolutnom jezgru pakla pacovi, moljci, krvopije i štetočine iz muzejskih depoa, to sam doslovce rekao u lice celom personalu koji je sebe proglasio stručnim timom. Iritantno! Da ste ih samo videli?! Žene su molile za prostorije u čistilištu. Nisam hteo ni da čujem te vapaje! Nema nikakvog čistilišta, jezgrovito sam odbrusio. Zamenile su! Poniženi, nazovi stručni tim, povio je nos zagledavši se u otužno muzejsko podno šarenilo!“, žestio se vodič kuckajući prstima po rogu klupe.

Toma raširi ruke.

„Nisam imao snage da im sve to, kako ste rekli, i sam odbrusim.“

„Ma hajde, molim vas! Šta predstavljaju njihovi postupci! Umesto da sakupljaju, nadahnuto pribiraju vrednosti od kosmičkog značaja, oni priproptom trampom krčme umetnost. Novac namenjen vašoj i mojoj slici čuvaju po ubuđanim sefovima zamotan u masne salvete. Sram ih bilo! Toliko se nakotilo tih blagoutrobnih doručaka, moljaca i pacova, uhranjenih puževa po muzejima, po galerijama iz kojih ni nos da provire, ne nos, um i oči... nemam reči“, vodič je sklopio šake oko roga. „Uzgred, gospodine... napadaju li moljci i krvopije vaša platna?“

„Napadaju. Ali odolevaju jer ih zatežem, bar se trudim, i pripremam prema utvrđenim normativima.“

„Kao i ja! I većina, uostalom. A, vukodlaci?“

„Ne. Oni, zasad, ne. Malo sam zatečen, no verujem da sam rekao istinu.“

„Moja, napadaju! Moćne su te mahom noćne kabadahije. I pored dežurstva redovno zatičem oštećenja. Imate li nekakav savet ili preparat protiv tih napasti toliko sličnih muzejskogalerijskim štetočinama?“

„Udžbenici nam preporučuju petrolej, čini mi se, i slamu sa benzinom. To su sredstva za koja znam. Ah, da! Da li ste možda čuli, preporučuju se i zaštitne ikone.“

„Probao sam. Da, da, sigurno. Pomogle su, ne sasvim. Dolaskom jutra slabi im dejstvo. Ništa! Nastaviću da se raspitujem o preventivi i ostalim lekovima protiv vukodlaka i noćnih kabadahija.“

„Možda kod ovih... onih, kako ih nazvasmo, muzejskih štetočina?“

„Taman posla! Gde ste videli dobra, lepote, koristi i sunca od štetočina?“

„Gde sam video? Da... sasvim sam, ovakav, izgubljen, poražen... smetnuo s uma...“

Vodič se odmaknu od klupe. Pogledom obuhvati pejzaž i nebesa.

„Hoćete li da vam pomognem? Očaj je grešno stanje.“

„Rado prihvatam. Poslednjih meseci ispijaju me crne, najcrnje nevolje, doslovno dezintegrišu lično dostojanstvo.“

„Verujem, dragi umetniče. Kada nastupe poslednji dani, nevolje se umnožavaju i kao talasi slažu jedna preko druge. Obično biva, kažete, veća stigne manju, prekrije je, te nam se učini da umesto dve nevolje imamo jednu. Ali tek što ste započeli borbu sa nevoljom koja u sebi nosi manje, stiže još moćniji talas novih. Možemo ih uporediti sa zidom iza nas. On nestaje pod većim zidom, ovaj pak, pred grdosijom nemerljive kubikaže. Čujete! Sve sama negativna uveličavajuća poređenja. Razumete! Morao sam radi uverljivosti da iskomplikujem izražavanje.“

„Kako da ne!“, požuri sad Toma. „Vrlo ste misaoni i slikoviti. Sada mi je, verujte, lakše. Meni je u mozgu potpuni mrak kroz koji svetlucaju apstrakcije poput izraza, zabuna, smetenost, rastrojstvo, konfuzija... poraz, nevolje, katastrofa, porodična apokalipsa. Nevolje i pored volje da ih zamenim boljim apstrakcijama. Vi ste moju svest... malo... grešim, mnogo opredmetili, takoreći prosvetlili talasima i zidovima. Vaši talasi prizivaju svetlost i spiraju prjavu koru moje tame. Prizivaju peščane plaže i suncobrane, kule od peska i trčanje po vodi. Zidovi koje ste uporedili sa talasima u mojoj svesti blješte od beline... Velika devičanska belina koja prekriva, prepokriva manje beline, demontira crnilo u beskorisnoj, nemam bolju reč, lobanji“, jadao se Toma.

Vodič ponovo obuhvati pejzaž sa nebesima. Zatim pozva hodočasnike.

„Bez brige. Ubrzo će u vašu beskorisnu tamu ući brdo, kako rekoste, devičanske beline. Ne tako davno, bio sam u sličnim bezizlazima. Još jednom, prokleti da su i muzejski i galerijski puževi, gmizavci, zaljubljenici i zarobljenici najiritantnijih floskula! Imamo dve tone rimskih novčića! Hvala, dođite drugi put! Visoki kustos je na visokom savetovanju. Bez njega ne procenjujemo klinasto pismo. Lepo je od vas! Komad je iz neolita, ali shvatite i nas. Poklone primamo, svakako, bez procene, rado! Zauzvrat uručujemo zahvalnice i povelje o donaciji. Hvala, posedujemo višak maketa Notrdama. Jedino što možemo učiniti, izvolite katalog! Javite se za nekoliko dana, potrebne su konsultacije sa višim instancama. A vas, i mene, i toliko drugih stiglo zavijanje hijena poraza, neumoljivi jahači Apokalipse, plač majke nad kolevkom, nove i nove kataklizme... eh, da mi je naći metlu... ne, metlu, ne, nešto efikasnije od nje. Gde si dragi i nikad prežaljeni Herakle, da snažnim mlazom iz moćnih creva očistiš ove naše štale razdvajajući vredno od bezvrednog!“, vodič je nastavljao da izliva žuč gledajući u predeo, sliku i u čoveka na klupi.

Hodočasnici su im prilazili.

„Gospodo!“, svečano se iskašljavajući vodič je menjao boju glasa. „Nalazimo se pred platnom kosmičkog značaja. Muzej u koji ćemo uskoro stupiti ne poseduje ni kopiju ovog platna. Za original koji vidite cenjena ustanova je ovom čoveku umesto novca potrebnog za dovršenje ognjišta, ako se ne varam, dragi umetniče...“ „Govorite istinu“, vodičeve reči Toma potkrepi klimanjem glave.

„...dakle, umesto novca, ponudila drugo platno, mastodontski biser Dijega Velaskeza. Sliku veliku kao zid i bršljan iza viteza. Kada uporedimo ovaj biser sa Velaskezovim, uviđamo relativnost odnosa kvantitet – kvalitet i supremaciju kvaliteta nad kvantitetom. Relativnost, složitete se, nalazimo i u naukama. Neminovnost je arhitekture, informatičkih sistema, savremene medicine. Zar nisu već, ne sumnjam u vašu obaveštenost, aperitive, supe, predjela i paletu jela, dakle, umetnost gastronomije, zamenili kokteli u obliku tableta i injekcija. Svakako, ko im se prikloni! Izbor je još uvek dozvoljen. Lično, za sada im se opirem koliko mogu, međutim, ne znam do kada ću izdržati! Moja supruga i deca izrasla kao trske iz močvare, svakodnevno me preglasavaju. Vi, dragi moji globtroteri, razgledajte, procenjajte život pred vama.“

Hodočasnici su komentarisali Tomino platno i, prema vodičevom slikovitom poređenju, veličinu muzejske protivvrednosti. U razgledanje i procenjivanje, uzdasima, rečima, usklikima, uzvicima divljenja, umešale su se i hodočasnice. „Zašto da ovakva lepota života čami u muzejskoj hladnoći?“, jedna dama prenu supruga iz zamišljenosti.

Slika promeni vlasnika.

Dama je svoj novac udružila sa novcem supruga, ovaj, ostatak koji mu se našao, sa novcem drugog hodočasničkog para.

Hodočasnik duge sede brade zamoli Tomu: „Molim vas, prihvatite se ove pogače. Pu tuje sa mnom od Tibeta. Primite je bez snebivanja! Bogat sam. Proputovao sam Afriku, Palestinu... ne mogu nabrojati, setiti se svih svetih mesta... Carigrad, Rim, Beč, sada i vaše sveto mesto. Kao i ostalim saputnicima nedostaju mi reči kojima bih iskazao očaranost slikom. Neka vam je sa srećom dovršavanje ognjišta.“

Po odlasku ustalasane hodočasničke vrepe Toma razabra koliko je vodič bio u pravu. Muzej je isto što i smrt. Njegova polutama i hladni podovi slični sablasnoj gusarskoj zasta-

vi sa ukrštenim kostima i izbledelom lobanjom. Vredna hvale, vredna ličnost taj vodič! Bez njega, šta bi učinio? Odmotavao i do mraka se zamotavao u crne misli. Prepuštao se olov-
nim sanjarijama. Od njega su korisnije i daske na kojima sedi. Prelakirane, prolejšane ure-
zanim imenima, monogramima, probijene Erosovim strelama. Ovak, sve suprotno! Pro-
dao je život, kupio vreme. Ono će mu omogućiti dalje ubiranje plodova sa drveća nepre-
sušne umetnosti.

Gledao je kako se pored njega, tamo gde je do maločas bilo razvijeno platno, formira
figura davnašnje prijateljice jarkih usana. Toma se prvi put nasmeja od prodaje slike.

„Tomo, Tomo, neverni Tomo!“, naglas je izgovarao svoje ime. „Tvoje slike i tvoj život
više neće zavisi od pisama nedostupnim državnim instancama. Pobedio si, Tomo! Pobe-
dio si te grozdove institucija sjaćene oko Božjeg prestola, uzoholjene visinom i zasleplje-
ne Božjom blizinom“, srećan čovek spustio se na kolena pred prijateljicom.

Crvene usne i užagrene oči velike afričke zmije provukoše prste kroz Tominu kosu.

„Sav organizam je prema mojim obaveštenjima u blagom previranju. U blagoj, ali ipak,
vanstandardnoj rotaciji. Dobro sam obavestena. Pojedine instance sada idu gore, još bli-
že svetlostima prestola. Druge se pomeraju niže, neki silaze među nas.“

„To se, draga moja, mene više ne tiče. Mene su dobri ljudi za duže vreme oslobodili
muka. Sada je ovo pismo suvišno.“

Toma spusti pismo u prijateljčina nedra. Ona prikupi krajeve haljine, zakopča dugmad
i pogleda u sat.

„Moram da krenem! Već kasnim. Ti? Gde ćeš sa basnoslovnim sadržajem? Smeješ se
već čitavu večnost!“

„Preći ću s tobom drum i sestri da razmislim... kuda?“

Načas su zaustavili saobraćajnu lepezu. Toma je pogledom ispratio prijateljčin odla-
zak, njihanje bokova, talasanje i presijavanje zlatnih i srebrnih niti njene haljine.

Streličar je u travnjak posadio metu.

Kada pogodi crni krug u centru, simbol smrti, crveni krug simbol života i radosti, ili plave
krugove, simbole neba i vazduha, čuje se muklo: tup. Zvuk se čuo i kada ne bi pogodio
ciljane krugove, već nevažće beline na obodu mete. Tup, tup, let strele i ponovo tup, novi
let, opet: tup. Dvogledom proverava preciznosti.

Toma je izuo cipele, od njih i torbe napravio uzglavlje. Dremež će mu razbistriti misli.
Kupljeno vreme ozarilo ga je svetlošću čije će plodove ubirati stotinama godina. Njegova
dugogodišnja prijateljica sigurno će mu naći stanište zanimljivije od predela sa streličar-
rem i njegovim krugovima, a tvrdo uzglavlje zameniti blaženom mekotom.

...Prolazi vreme...

Na putu prema prodavnici dete kroz park kotrlja kolica. Iza njega, prema prodavnici
putuje i drugo, manje dete. Ono pokazuje na cincilincin vozilo, ljude na klupama i veve-
rice koje pretrčavaju travnjak ispresecan stazama i bogazama slobodoumnih šetača.

A gde je baka, gde vam je bakica, poželeo je Toma da upita starijeg mališana.

Da li je i nju, kao i mene uznelo vreme, pomislio je prepuštajući se posle dužeg vreme-
na svetlim čarolijama sna.